

autem cum dicitur pretium, relative dicitur; non tamen mutatus est, cum esse coepit pretium (tota mutatio scilicet et relatio realis est in hominibus aestimantibus). Si ergo nummus nulla sui mutatione potest totiens dici relative, quanto igitur facilius de illa incommutabili Dei substantia debemus accipere, ut ita dicatur relative aliquid ad creaturam, ut quamvis temporaliter incipiat dici (e. g. creator, dominus etc.), non tamen ipsi substantiae Dei accidisse aliquid intelligatur, sed illi creaturae ad quam dicitur? Aug. Trin. I. V. n. 17. (Cf. supra th. XXI. n. 2°.)

THESS XXVIII.

Quomodo Deus sit veritas.

“Ex demonstrata entis absoluti plenitudine porro intelligitur Deus esse ipsa veritas, fons et mensura suprema omnis veritatis.”

Agimus de absolutis Dei proprietatibus seu perfectiōibus iis, quarum analogia in creaturis sunt tanscendentalia (*ens*, *unum*, *verum*, *bonum*), post declaratam ergo rationem entis divini et divinae unitatis, reliquum est, ut dicamus de veritate et bonitate.

Verum et veritas tripliciter dicitur: *a) formaliter* veritas est adaequatio intellectus cum re intellecta; *b) fundamentaliter* verum, est res ipsa intelligenda, sive est ens quatenus est intelligibile, sive est ens cum connotatione intellectus, in quo sit aut esse possit conformatio ad rem ipsam seu veritas formalis; *c) moraliter* veritas est in significando (vide S. Th. de Verit. q. 1. a. 1.). Quoad hanc ultimam notionem *veritatis moralis*, distingui potest *veracitas* et *veritas*. Quatenus veritati formalī perceptae, h. e. verae cognitioni, respondet voluntas et actus eandem manifestans, haec dici potest *veracitas*; in ipsa autem manifestatione (e. g. per sermonem dictum vel scriptum) respondentē veritati formalī, quae manifestatio a veracitate originem habet, est *veritas moralis* (1). Cf. Appendic. ad Tract. de Tradit. cap. I.

(1) *Veracitas* pertinet *formaliter* ad voluntatem, *materialiter* vel *praesuppositive* ad intellectum; *veritas* ad solum intellectum refertur.

Ad hunc locum quaestio de veritate divina solum sensu secundo proprie pertineret; si enim spectetur veritas formalis, de ea tractandum esset in ea parte, ubi de intellectu divino et de scientia Dei agitur, quem ordinem s. Thomas in utraque Summa secutus est. Propter intimam tamen connexionem veri fundamentalis et veritatis formalis, utramque rationem hic simul spectabimus; de veracitate autem si quid elucidatione indiget, id commodius intelligetur, ubi dicturi sumus de bonitate, quatenus est sanctitas. Spectamus veritatem divinam tum in se et absolute, tum in comparatione cum veritate analoga et participata.

I. *Verum* spectatum in rebus nihil est aliud quam ipsum ens cum connotatione intellectus, qui ei conformetur vel conformari possit, seu verbis s. Thomae: “veritas quae est in ipsa re, nihil est aliud quam entitas intellectui adaequata vel intellectum sibi adaequans” (S. Th. de Verit. q. 1. a. 4.). Est ergo veritas hoc sensu aptitudo entis, ut ei intellectus conformetur, quod uno verbo dici potest: *verum est ipsum ens sub ratione cognoscibilitatis*. Cognoscibilitas autem prae intellectu absolute spectato tam late patet quam ipsa ratio entis; unde Augustinus (Soliloq. I. II. c. 5.) simpliciter definit: “verum esse videtur id, quod est.” Quo igitur maior est intensio entis seu quo maior perfectio, eo est amplior entis cognoscibilitas, sive eo intensior est eius veritas: “ubi magnitudo ipsa veritas est, quidquid plus habet magnitudinis, necesse est ut plus habeat veritatis” Aug. de Trin. I. VIII. c. 1.

Iam vero *a)* Deus ex demonstratis est totius *Esse absoluti* plenitudo, est perfectio et magnitudo non mole sed virtute infinita. *b)* Deus a se, et necessario ex intima ratione suae essentiae, est haec absoluta perfectio. *c)* Propterea divina essentia non solum est infinite intelligibilis; sed habet ex

Hinc si cognitione manifestanda esset falsa, nihilominus posset esse *veracitas habitualis* in voluntate (constans voluntas manifestandi verum), *in actu autem ipso* manifestandi falsum, posset esse solum *veracitas secundum quid*. At *veritas* in manifestatione falsi nullo modo esse potest. Qui dicit falsum, quod censet esse *verum*, *secundum quid verax est*; sed non ideo dicit *verum*.

intima ratione sui, ut sit actu infinite intellecta et comprehensa, quia est *Esse* sicut infinite intelligibile ita infinite intellectuale. Est enim Deus plenitudo nobilitatis in tota ratione et amplitudine entis; suprema autem entis nobilitas quam concipere possumus, est intellectualitas, quamvis in Deo sit eminentior quam a nobis intelligi possit. Est itaque divina essentia ita intelligibilis, ut esse nequeat, quin secundum totam suam intelligibilitatem sit actu comprehensa; et est obiectum primarium divinae intellectuationis, ita ut Deus in sua essentia omne verum comprehendat eodem actu, quo comprehendit ipsam, de qua re suo loco dicemus. Denique d) entitas infinita in sua intelligibilitate infinita non solum adaequatur intellectui infinito, sed identice unum est comprehensum et comprehensio, intellectum et intellectio. Sicut ergo *esse* participatum et dependens verum est, quatenus aptum est, ut ei conformetur intellectus; ita *Esse* absolutum, infinitum, et necessarium est ipsa veritas substantialis, quatenus ex sua essentia est intellectio et comprehensio sui ipsius. « Veritas est in re, inquit s. Thomas 1. q. 16. a. 5, secundum quod habet *esse* conforme intellectui. Hoc autem maxime invenitur in Deo. Nam *Esse* suum non solum est conforme suo intellectui, sed etiam est ipsum suum intelligere. »

II. Eminentiam veritatis divini *Esse* quadamtenus intelligemus considerando rationem, qua ad illam se habet veritas in creatis. Veritas quae est vel conceipi potest praeter Deum, consideranda venit tripliciter: veritas actualis in rebus existentibus; veritas mere idealis in possibilibus; veritas formalis in intellectibus creatis. Iam vero totius huius veritatis fons et mensura est veritas divina; haec est veritas per se et veritas prima, illa est veritas participata et derivata a prima veritate.

1º Res actu existentes in ordine ad divinum intellectum eatenus verae sunt, quatenus respondent ideis divinis; non enim ipsae res verae determinant intellectum divinum, sed intellectus divinus comprehendens divinam essentiam imitabilem, qui in coniunctione cum voluntate divina dicitur intellectus *practicus*, causa est ipsis rebus, ut sint et hoc

modo sint, quo respondent ideis divinis (1): non res sunt mensura divino intellectui, sed hic est mensura illis. « Res naturales, ex quibus intellectus noster scientiam accipit, inquit s. Thomas, mensurant intellectum nostrum..... sed sunt mensuratae ab intellectu divino, in quo sunt omnia creata, sicut omnia artificata in intellectu artificis. Sic ergo intellectus divinus est mensurans non mensuratus; res autem mensurans et mensurata; sed intellectus noster est mensuratus non mensurans quidem res naturales, sed artificiales tantum. Res ergo naturalis inter duos intellectus constituta secundum adaequationem ad utrumque vera dicitur; secundum enim adaequationem ad intellectum divinum dicitur vera, in quantum implet hoc, ad quod est ordinata per intellectum divinum... secundum autem adaequationem ad intellectum humanum dicitur res vera, in quantum nata est de se formare veram aestimationem » (S. Th. de Verit. q. 1. a. 2.).

Hinc etiam quod creatura libera agit secundum ordinem moralem respondentem divinis ideis et bonis voluntatibus, in Scriptura dicitur veritas; quod agit contra hunc ordinem, dicitur et est mendacium. « Non frusta dicitur omne peccatum esse mendacium, quia non peccatur nisi ea voluntate, quae contraria est veritati i. e. Deo » Sentent. ex Aug. sent. 150. Sicut ergo « omnia mandata Dei sunt veritas », « lex eius veritas », « omnes viae eius veritas » Psal. CXVIII. (119.) 86. 142. 151. tamquam norma et mensura; ita iubemur « ambulare in veritate » et « facere veritatem. » Contra angelus praevericator « in veritate non stetit, et veritas in eo non est » Io. VIII. 44; et ex coelesti Ierusalem exclusi sunt, « qui faciunt mendacium » Apoc. XXI. 27; XXII. 15.

(1) Hinc Dionysius De div. nom. c. 5. §. 8. ideas vocat « effectrices existentium » et « praedefinitiones » et « bonas voluntates divinas » et « rationes, secundum quas superessentialis (Dens) omnia entia praedefinivit ac produxit: » παραδιγματα δε φαμεν ινα τους εν θεω των ουσιοποιους και έντας προφρεστωτας λογους, οις η θεολογια προορισμους κλειδι, και θεια και άγαθα οληματα των οντων αφοριστικα και ποιητικα, καθ' οις ο ύπεροντας τα οντα παντα και πρωτηριας και παρηγαγεν.

2º Ipse ordo metaphysicus et idealis mere possibilium, omnisque in eis veritas, quae proprie loquendo *in se* non est sed potest esse, inde pendet, quod divina essentia est hisce modis et secundum has leges ad extra imitabilis. Totus igitur ordo metaphysicus constituitur legibus necessariis essentiarum, quae leges ideo sunt necessariae, quia divina essentia eas postulat. Unde ipsa essentia divina non libera voluntate sed ex necessaria sua perfectione est fons et mensura totius etiam veritatis ordinis metaphysici.

3º Veritas formalis in intellectibus creatis est participatio quaedam veritatis divinae, vel per immediatam coniunctionem intellectualem cum ipsa essentia et substantiali veritate divina, ut est visio in lumine gloriae; vel per lumen supernaturale alterius ordinis derivatum a prima veritate, quod lumen modis et gradibus diversis est in omni cognitione supernaturali; vel per communicationem habitus scientiae et idearum, ut est angelorum et erat primi hominis scientia naturalis; vel denique per communicationem omnium infimam, quae in nobis est lumen intellectuale, ex cuius coniunctione cum veritate in rebus oritur adaequatio intellectus cum re seu veritas formalis. Hoc vero lumen est et ipsum participatio aliqua veritatis et sapientiae Dei et, ut PP. loquuntur, verbum seminale λόγος σπερματικός, per quod constituitur imago Dei (supra p. 101. 146. sqq.) (1). Postremo ex veritate participata formali derivatur veritas in signa et verba nostra.

Patet ergo omnem veritatem, quae est et concipi potest praeter Deum, pendere a Deo quatenus est ipsa veritas per se, tamquam a suo principio et exemplari et mensura. Est ergo Deus eodem sensu, quo primum *Esse*, etiam prima veritas absoluta. Vide Lessium de divin. perfect. I. VI. c. 4.

(1) «Sicut igitur animae et res aliae verae quidem dicuntur in suis naturis, secundum quod similitudinem illius summae naturae habent, quae est ipsa veritas, cum sit suum intellectum esse; ita id, quod per animam cognitum est, verum est, in quantum illius divinae veritatis, quam Deus cognoscit, similitudo quaedam existit in ipsa. Unde et Glossa (Augustinus) super Psal. XI. 2. dicit: quod sicut ab una facie resultant multae facies in speculo, ita ab una prima veritate resultant multae

THESIS XXIX.

Quomodo Deus sit bonitas.

« Pari ratione Deus est ipsa bonitas in se ontologice ut perfectio, » moraliter ut sanctitas, quodammodo finaliter ut beatitudo; atque ideo » est summum bonum creature ut causa efficiens ac finalis, et aliquo » licet impropto sensu ut formalis causa in sanctificatione et beatifi- » catione. »

Supponenda est imprimis notio *boni*. S. Thomas. I. q. 6. a. 1. bonum definit, ut sit « ratio perfecti, quod est appetibile ». In hac definitione *perfectum* quod dicitur, est habens omnia sibi convenientia, quod Graeci forte aptius dicunt τέλεστον, ultimum sive finem et culmen eorum, quae competit (1). *Appetitus* autem sumitur tum magis proprie pro tendentia et conquiscentia voluntatis ad perfectum sibi conveniens, cuiusmodi est in solis intellectualibus et analogia quādam in sentientibus; vel impropte pro naturali ordinatione et inclinatione ad perfectionem sui, cuiusmodi est etiam in inanimatis.

Ratio perfecti est bonum consideratum in se, et potest veritates in mentibus hominum » S. Th. cont. Gent. III. c. 47. Cf. supra th. XI. n. II.

(1) Scilicet *perfectum* ex sua etymologica significazione designat boni plenitudinem aliquam, quae paulatim excreverit et primum facta ac deinde perfecta sit. Unde de *bono a se* « hoc quod *perfectum* dicimus, proprie non dicimus. Neque enim quod factum non est, proprie dicitur esse *perfectum* » s. Gregor. M. Moral. I. XXIII. c. 11; XXIX, c. 1. Cf. s. Th. I. q. 4. a. 1. Vocabulum graecum τέλεστον non quidem *factum esse*, sed tamen aliquam limitationem ex suo etymo adsingificat, sicut a Graecis ad Latinos translata phrasis *finis bonorum*, quo sensu *de finibus bonorum et malorum* h. e. de summo bonorum et malorum Cicero libros quinque scripsit. Similis defectus observari potest in aliarum etiam linguarum vocibus, quae Latinorum *perfecto* respondent, ut in linguis germanicis *vollkommen* etymologice est id, quod *plenum evasit*; in slavicis *doskonaly* id, quod *ad finem perductum est*. Adeo verum ex linguis ipsis apparet, nomina primum a nobis imponi perfectionibus, ut eas ex creaturis intelligimus. Nec scio, utrum in lingua sancta nomen ☧ quod etymologice plenitudinem conclusam significare videtur, ab hisce defectibus immune sit.